

СЛОВО ПРОЩАННЯ

10 квітня 2014 року вітчизняна демографічна наука зазнала тяжкої втрати – пішла з життя Валентина Сергіївна Стешенко, фундатор вітчизняної демографії повоєнного періоду, головний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, доктор економічних наук, професор, яскрава непересічна особистість.

Валентина Сергіївна вважала демографію «царицею наук», і весь її життєвий шлях є прикладом самовідданого і невтомного служіння цій галузі наукового знання. Валентина Сергіївна – це ціла епоха у розвитку повоєнної демографічної науки. Вона стала гідною ученицею своїх знаменитих вчителів, класиків-демографів, відіграла вирішальну роль у відновленні і розвитку демографії після періоду її забуття і репресій.

Доля подарувала Валентині Сергіївні дуже цікаве, насичене і разом з тим нелегке життя. Її життєвий шлях розпочався у Харкові в 1934 році. Дитинство та юність майбутнього вченого, становлення її як особистості та формування світогляду припало на нелегкі 1930–1940-і роки. Здобувши спеціальну середню освіту, В.С. Стешенко у 1953 році вступає на економічний факультет Харківського університету, після закінчення якого у серпні 1958 року розпочала свою трудову діяльність як економіст та завідувач сектору статистики населення у Статистичному управлінні Луганської області.

У 1960 році Валентина Сергіївна переїхала до Києва, вступила до аспірантури Інституту економіки АН України та згодом успішно захистила дисертацію. Науковими керівниками молодій дослідниці були видатні демографи – спочатку Михайло Васильович Птуха, а після його смерті – Борис Цезаревич Урланіс. Багато дали їй як науковцю співпраця і дружба із ще одним блискучим представником старшого покоління демографів – Юрієм Овксентійовичем Корчаком-Чепурківським. Від своїх видатних вчителів В.С. Стешенко успадкувала той глибокий комплексний підхід до вивчення проблем населення, який властивий вітчизняній демографічній школі, і який згодом вона передавала і своїм учням.

Трудова діяльність Валентини Сергіївни – це час великих справ і заслужених успіхів, наповнений щоденною кропіткою працею і наполегливими творчими пошуками. Чотири десятиліття Валентина Сергіївна була керівником і головним генератором ідей та напрямів досліджень відділу демографії Інституту економіки АН УРСР, який став одним із основних дослідницьких демографічних центрів на пострадянському просторі. Валентина Сергіївна написала 160 наукових праць, які увійшли до скарбниці світової та вітчизняної демографічної науки.

Праці В.С. Стешенко як в царині демографічної теорії, так і в дослідженні демореальності відкрили нову сторінку в науковому пізнанні, розширили межі демографії як науки. Першою в Україні (та й у колишньому СРСР) Валентина Сергіївна звернулася до вивчення народжуваності реальних поколінь. В її роботах досліджено низку важливих теоретичних положень щодо предмета демографії, закономірностей відтворення населення, механізмів взаємодії демографічного та соціально-економічного розвитку, а також проблеми природного руху населення України, демографічної політики, демографічного прогнозування. Всі ці питання знайшли відображення в публікаціях відділу, який вона очолювала. У період, коли в усьому СРСР практично не було демографічної наукової періодики, Валентина Сергіївна стала ініціатором, упорядником і редактором двох відомих серій наукових збірників «Демографічні зошити» (вийшло 9 випусків) та «Демографічні дослідження» (вийшло 25 випусків).

Яскравими прикладами самовідданості та подвижництва Валентини Сергіївни на ниві демографічної науки стали підготовка і видання демографічної спадщини видатних українських демографів: М. Птухи, Ю. Корчака-Чепурківського, С. Томіліна, А. Хоменка. Саме завдяки їй вийшли у світ наукові праці цих дослідників, і нинішнє покоління демографів має змогу користуватись їхніми здобутками. Валентина Сергіївна взагалі багато зробила для відновлення наукових традицій Інституту демографії, що існував у Києві в складі Української академії наук з 1919 року і був одним з перших у світі високопрофесійних демографічних наукових установ; в 1938 році інститут було закрито, а багато вчених — репресовані. Тому в радянські часи навіть згадувати про репресованих демографів було непростою справою, однак Валентина Сергіївна вважала своїм обов'язком донести до наукової громадськості історію та здобутки Демографічного інституту ВУАН.

За безпосередньої активної участі В.С. Стешенко в Україні було проведено декілька наукових форумів, серед яких особливо слід відзначити першу в післявоєнному СРСР демографічну конференцію, яка відбулася в Києві у жовтні 1966 року і стала науковою подією всесоюзного масштабу. Валентина Сергіївна була також учасником багатьох міжнародних конференцій з демографії, в тому числі трьох всесвітніх.

Валентина Сергіївна Стешенко була прихильницею широкого соціального підходу до вивчення відтворення населення. Результати її досліджень відзначалися концептуально новаторським баченням шляхів вирішення складних демографічних проблем, новизною і практичною значущістю. Свої фундаментальні теоретичні розробки вона змогла гармонійно поєднати з пошуком напрямів і механізмів вирішення актуальних соціально-демографічних проблем. Її ідеї лягли в основу сучасного розуміння сутності і пріоритетів демографічної політики в Україні. В.С. Стешенко брала активну участь у розробці стратегії, тактики і системи конкретних заходів національної соціально-демографічної політики.

Усі, хто спілкувався з Валентиною Сергіївною, відзначають її високий професіоналізм, цілеспрямованість, принциповість та вимогливість не лише до інших, а насамперед — до себе. Валентина Сергіївна втілювала в собі найкращі якості Великого Вченого з палким серцем і щирою душею. Вона залишила нам не лише безцінні наукові здобутки, а й світло людської вдячності за її тепло і доброзичливість, блискучий таланти і багаторічну сумлінну працю на ниві української демографії.

Колектив нашого інституту пишається тим, що у ньому працювала Валентина Сергіївна Стешенко, і збереже та пронесе крізь роки добру, вдячну пам'ять про неї.

*Колектив Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України
Редколегія і редакція наукового журналу
«Демографія та соціальна економіка»*